Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

ЗАМАН

Байрым кюн, абустолну ал айы (ноябрь) 6, 2026 жыл

№ 133 (21802)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къырал жумушла

Владимир ПУТИН: Бек башы – хар халкъны, хар маданиятны да ауазы бир ауузданча эшитилгениди

Россейни Президенти Владимир Путин Миллетле аралы халла жаны бла советни жыйылыуун бардыргъанды. Анда Россейни халкъларыны бирлигини жылыны эсеплери чыгъарылгъандыла.

Тюбешиу башланырны аллында Президент жыйылыугъа къатышханланы байрам бла – Халкъны бирлигини кюню бла – алгъышлагъанды.

«Айхай да, бек алгъа сизни барыгъызны, сора Миллетле аралы халла жаны бла советни къауумун алгъышларгъа эмда законла чыгъарыу, илму, жарыкъландырыу жаны бла да уллу иш бардыргъаныгъыз, Россейни халкъларыны бирлигини жылын къураугъа, аны тийишлисича ётдюрюуге тири къатышханыгъыз ючюн жюрек ыразылыгъымы билдирирге сюеме», – дегенди Путин.

Президент Россейни халкъларыны бирлигини жылы кёп магъаналы ишле бла байыкъланнганын айырып айтханды. Битеу къыралда халкъланы, миллетлени, Россейни битеу областьларын, крайларын, республикаларын, дин эмда жамауат биригиулени бирикдирирге себеплик этген мингле бла тюбешиуле, жыйылыула, эришиуле, байрамла ётгенлерин эсге салгъанды. «Бек башы – хар халкъны, хар маданиятны ауазы бир ауиздан эшитилгенчады», – деп чертгенди Путин.

Къыралны башчысы бир къырал миллет политиканы жангы стратегиясыны юсюнден айта: «Аны мураты халкъны кёп миллетлигин, кёп тюрлюлюгюн сакълауду, маданиятланы араларында байламлыкълагъа таянып, тёрели динлеге хурмет этиу бла битеуроссей граждан бирликни кючлеудю. Бирликни жылы ол Стратегияны жашауда бардырыуну биринчи жылы болгъаны бла къалмай, аны баш магъаналы борчларын туура этгенди. Аллай жылны бардырыуну башламчылыгъын жамауат къабыл кёргенди... Аны уа адамла аны программаларына бла проектлерине, кеслерини, волонтёрланы, жамауат эмда чыгъармачы биригиулени башламчылыкъларына да тири къатышханлары бла кёргюзтгендиле», – дегенди.

Президент миллет тиллеге, къолдан усталагъа, адет-тёрелеге сейир да эслерча ёсгенин чертгенди эмда аны бек магъаналыгъа санагъанын айтханды. «Къалай игиди ол къадар кёп тюрлюлюк бла шагъырей болуу. Ол а гитче ата журтлада жашагъанладан башлап, уллу къыралыбызны башха регионларыны адамларыны тукъум тарыхлары, юйюрлери бла да байламлыды»,- дегенди.

Бирликни жылында сабийлеге, жаш тёлюге жораланнган, аланы бирикдирген проектлеге энчи эс бурулгъанын да айтханды Президент. «Аллай юйретиуню магъанасы уллуду. Нек дегенде жаш адамла бир борчну толтура – илму-техника, спорт, чыгъармачылыкъ жаны бла да – бир бирге билеклик этиуню хайырлылыгъын сезедиле, биргелерине жашагъан эмда ишлеген адамланы адет-тёрелерине хурмет этерге юйренедиле. Нек дегенде бизни баш хазналарыбыз – юйюрге сюймеклик, таматалагъа сый бериу, ата-аналагъа къайгъырыу, намысны тас этмеу, Ата журтха къуллукъ этиу – хар кимни туугъан жеринде кибик, деменгили Ата журтубузда да – бирчадыла»,- деп чертгенди Владимир Путин.

Ол къырал миллет политиканы жашауда бардырыугъа тюзюнлей къатышханлагъа бийик багъа бергенди. «Мен дин эмда миллет-маданият биригиулени, тийишли власть органланы да юслеринден, бек алгъа жер-жерледе, муниципалитетледе, гитче шахарлада бла элледе ишлегенлени, юслеринден айтама. Ала адамлагъа кимден да жууукъдула, араларында келишиулюкню къурайдыла, жер-жерледе халны билгенлей турадыла, даулашладан къаугъа чыкъмазча этедиле. Аланы ол ишлерине къыйматлы болушлукъ керекди: методика, право, кадрла эмда ахча бла да», – деп, Президент бу жыйылыуда ол соруула сюзюллюклерин да айтханды.

Владимир Путин оноу этиу жаны бла бек иги амалланы, халкъны башламчылыкъларын, жамауат къабыл кёрген къыйматлы проектлени андан ары бардырыргъа кереклисин да чертгенди. Аланы сайлап, бек игилерин Къырал миллет политиканы стратегиясын жашауда бардырыуну планларына кийирирге кереклисин да айтханды.

«Бирликни жылы 31 декабрьде бошалыргъа керек тюйюлдю деп, алай къарайма. Аны себепли сизден, багъалы коллегаларым, ол ишни андан ары къалай бардырыргъа, къошакъ халда не мадарла этерге керек болгъаныны юсюнден сагъыш этеригизни тилейме»,- деп бошагъанды сёзюн Президент.

ТЕКУЛАНЫ Хауа хазырлагъанды.

Алгъышлау

«Россейни ёмюрлюк хазнасы кёп тюрлюлюкде бла бирликдеди»

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Къабарты-Малкъарны жамауатын Халкъны бирлигини кюню бла алгъышлагъанды.

«Къабарты-Малкъарны хурметли жамауаты!

Багъалы жерлешлерим!

Сизни Россей Федерацияны къырал байрамы – Халкъны бирлигини кюню бла жюрегимден къызыу алгъышлайма!

Россейни тарыхыны бек магъаналы кезиулери ма бу кюн бла байламлыдыла. Ол Ата журтубузну деменгили озгъан заманларын, аскер махтаулугъун эмда халкъыбызны кючлюлюгюн бизге дайым эсгертеди.

1612 жылны 4 ноябринде халкъ, Кузьма Минин бла Дмитрий Пожарскийни башчылыкъларында къозгъалып, Москваны поляклы ууучлаучуладан тазалагъанды. Атабабаларыбызгъа не къыйын кезиуледен да намыслары бла къутулургъа Ата журтха сюймеклик, бир ниетлилик, бирлешиу да болушхандыла.

Россейни халкъы, миллетни, динни башхалыкъларына да къарамай, бириге биледи – ма олду бу байрамны магъанасы. Мындан тёрт ёмюр алгъа, бюгюнлюкде да олду къыралыбызны тутуругъу, аны кючю, хорлатмазлыкъ къарыуу да. Ол кюч барыбызда да барды, хар бирибиз да деменгили Россейни бир кесегибиз.

Къабарты-Малкъарны халкъыны тюрлю-тюрлю тёлюлерини Ата журтну къоруулаугъа биринчилени санында сюелген келечилери бла биз ёхтемленнгенлей турабыз. Бюгюнлюкде да бизни жашларыбыз, кёп миллетли къыралыбызны тюрлю-тюрлю жерлеринден барып, энчи аскер операциягъа къатышхан жашла бла бир сатырда къазауат этедиле, жигитликлерин, батырлыкъларын да кёргюзтюп. Алагъа биз ыразылыгъыбызны билдиребиз, алларында баш урабыз.

2026 жыл Президентибиз Владимир Владимирович Путинни оноуу бла Россейни халкъларыны бирлигини жылыча белгиленеди. Ол а шёндюгю байрамны даражасын бютюн бийикге кётюреди, бизни туугъан къыралыбызны бирлигин, намысын-сыйын аскер эмда мамыр ишлерибиз бла кючлерге итиниуюбюзде бютюн бирикдиреди.

Былайда Къабарты-Малкъар Республиканы биринчи Президенти Валерий Мухамедович Коковну сёзлерин къатларгъа сюеме. Ол ёмюрден ахыргъа миллетлени араларында келишиулюк, халкъда бирлик сакъланыр ючюн кюрешгенди. «Халкъларыны кёп тюрлюлюклерин бла бирликлерин Россейни ёмюрлюк хазнасына санайма. Адамланы араларында огъурлу халланы бла байламлыкъланы, инсанланы шуёхлукъларыны, халкъланы шуёхлукъларыны тёреси жашайды... Ол хазна сакъланнганы къадар – аламат келир заман болуруна ышаныу да сакъланады»,- деген эди ол.

Багъалы шуёхла!

Келигиз, ол хазнаны сакълайыкъ, аны багъалайыкъ, халкъланы араларында шуёхлукъну да кючлендире барайыкъ – олду келир тёлюлерибизни ырахат жашауларыны амалы.

Бирлешсек, бир ниетли болсакъ, не уллу къыйынлыкъланы да хорлаяллыгъыбызгъа, Ата журтубузну жашнатыр, аны деменгилилигин кючлер мурат бла салгъан борчларыбызны толтурлугъубузгъа ишексизме.

Жюрегимден алгъыш эте, барыгъызгъа да мамырлыкъ, игиликле, монглукъ да тежейме!» – деп айтылады КъМР-ни Башчысыны алгъышлау сёзюнде.

Жыйылыу

Къурулушланы бардырыу халларын сюзгендиле

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков видеоконференция амал бла РФ-ни Правительствосуну Председателини орунбасары Марат Хуснуллинни башчылыгъында бардырылгъан Регионланы айнытыу правительстволу комиссияны президиумуну жыйылыууна къатышханды. Аны юсюнден республиканы оноучусуну МАХ-да каналы билдиреди.

Жыйылыуда «Инфраструктураны жашау ючюн» миллет проектни эм «Къурулуш» къырал программа жашауда къалай бардырылгъанына къаралгъанды.

«Юйюрлеге болушлукъ этиу» федерал проектге кёре республикада юч сабий сад ишлене турады. Кёнделенде бла Эски Черекде 100 жерлери болгъан эм Басханда 140 жери болгъан сабий садла хайырланылыргъа берилликдиле. Андан сора да, «Жер-жерлени комплексли айнытыу федерал проектге кёре Нальчикни «Восточный» микрорайонунда битеу да 500 жери болгъан тёрт сабий садланы къурулушлары башланнгандыла. Дагъыда бюгюнлюкде 50 аслам билим бериу учреждениялагъа, ол санда школлагъа, сабий садлагъа эм колледжлеге, тынгылы ремонт этиле турады. «Онкология аурууланы къажау» федерал проектни жашауда бардырыуну хайырындан Нальчикде жангы онкология диспансерни къурулушу бошала турады.

«Шимал-Кавказ федерал округну айнытыу» къырал программагъа кёре, Тырныауузда кир сууланы тазалагъан махкемени къурулушу андан ары бардырыла турады. Шахар болумлада жашарча тап онгланы къурау проектге кёре 38 жер тапландырыргъа керек эди да, бюгюнлюкге отуз бешисинде къурулуш ишле бошалгъандыла.

Андан сора, шёндю битеуроссей эришиуде хорлагъан юч проект – Нальчикде экстрим-парк, Чегемде «Шахар жибермейди», Майскийде «Заря парк» – жашауда бардырыла турадыла. «Коммунал инфраструктураны тынгылы жангыртыу» федерал проектге кёре Нальчикде «Баш» водозаборда жангыртыу ишле къыстау бардырыла турадыла. Дагъыда суу бла жалчытхан эм кир сууланы тазалагъан 19 объектде ишле бардырыладыла, аладан 12-си быйыл хайырланылыргъа берилликдиле.

Эл мюлк министерствону юсю бла «Къара-Суу-Бабугент-Къашхатау» деген суу баргъан ызны къурулушу бошалгъанды. «Регион эм жер-жерли жолла» проектге кёре узунлугъу 35 километр болгъан жети объект хайырланылыргъа берилгенди. Сёзсюз, битеу этилген затланы барысында айтыргъа онг жокъду бу билдириуде, алай битеу этилген ишле элледе бла шахарлада жашауну игилендириуге бурулуп тамамланадыла, деп айтылады республиканы оноучусуну МАХ-да каналында.

Тюбешиу

Аны гиртчилиги ёсюп келген тёлюге юлгюдю

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков Иналбек Шериев эм аны тренери, кёп кере халкъла аралы эришиуледе хорлагъан Анзор Уришев бла тюбешгенди. Аны юсюнден республиканы оноучусу МАХ-да каналда билдиргенди.

Кёп болмай Иналбек Шериев, Астана шахарда бардырылгъан дунияны биринчилигинде хорлам болдуруп, юйюне келгенди. Астанада аны алгъышлай туруп, Россей Федерацияны гимни согъулгъанды эм къырал байрагъы да кётюрюлгенди. Шериев бу хорламны болдурур ючюн, уллу жолну ётгенди, кёп жарау этгенди, аны гиртчилиги ёсюп келген тёлюге юлгюдю.

Иналбекни алда кёп спорт эришиуле сакълайдыла, ол алада да жетишим болдурлугъуна толу ийнанама.

Бизни чемпионубузгъа эм аны тренерине Къабарты-Малкъарны эм Россей Федерацияны спорт бла байламлы жетишимлерине тийишли къошумчулукъ этгенлери ючюн жюрек ыразылыгъымы билдиргенме.

Иналбек Шериевге «Къабарты-Малкъар Республиканы спортуну эм физический культурасыны сыйлы ишчиси» деген сыйлы атны берирге, Анзор Уришевни уа «Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы» бла саугъаларгъа оноу этгенме.

Жюрегими теренинден Иналбекге бла Анзоргъа мындан ары да россейли спорт ючюн уллу жетишимле болдурурларын тежегенме, деп айтылады билдириуде.

Парламент

Къыйынларына – бийик багъа

КъМР-ни Парламентинде Халкъны бирлигини кюнюне жораланып къууанчлы жыйылыу болгъанды. Аны кезиуюнде билим бериуде, социал бёлюмде, экономикада, саулукъ сакълауда, табийгъатны къоруулауда, башха ишледе да жетишимле болдургъанланы Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Сыйлы грамоталары бла спикерни Ыспаслау къагъытлары берилгендиле. Ол кюн 50-ге жууукъ адам белгиленнгенди.

Саугъалау башланырны аллында КъМР-ни Парламентини Председатели **Татьяна Егорова**, жыйылгъанланы алгъышлап, бу байрам Россейни тарыхыны магъаналы кезиулерин ачыкълагъанын, ол халкъланы Ата журтубузну къадары, тарыхы, жетишимлери, сынаулары эм хорламлары бла юзюлмезлик байламлыкъны белгиси болгъанын да чертгенди.

Ата журтха сюймеклик, аны сейирлерин къоруулаугъа хазырлыкъ къыралыбызны жалынчакъсызлыгъыны, эркинлигини ышанныгылы мурдору болгъанын белгилеп, спикер: «Туугъан журтубузгъа сюймеклик, халкъланы бирлиги Россейли къыраллыкъны сакъларгъа онг бергендиле. Ата журтубузну тарыхы, аны бай хазнасы бюгюн да жетишимлеге, хорламлагъа кёллендиреди, халкъланы бирикдиреди. Тамата тёлюлени тёрелерине кертичи бола, бюгюн да батыр жашларыбыз Россейни келир кюню ючюн къазауат бардырадыла. Биз алагъа хурмет этебиз эм жууукъ заманда Хорлам бла юйлерине къайтырларын тежейбиз», – дегенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жазылыу-2027

Газет тарыхыбызны зарфха салады

Хурметли окъуучуларыбыз!

«Заман» миллетибизни жангыз газетиди. Ол халкъны къыраллыгъын кёргюзтген бир белгиди. Аны бетлеринде малкъар халкъны маданиятыны, тарыхыны, бюгюннгю жашауун, белгили эмда айтхылыкъ адамларыны, жетишимлерини эмда жарсыуларыны юсюнден басмаланнган материалланы сиз бир башха жерде табаллыкъ тюйюлсюз.

Бюгюнлюкде 2027 жылны биринчи жарымына газетге жазылыу Россейни почта бёлюмлеринде къыстау бардырылады. Аны багъасы **1192 сом бла 62 капекди.**

Онлайн амалны хайырлана, изданиябызгъа жазылабыз дегенле бу адресни **https://podpiska.pochta.ru/press/%D0%9F5893** ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамларгъа боллукъдула. Алайды да, жазылыгъыз, билеклик этигиз кесигизни газетигизге. Мындан ары да ол сизни керти шуёхугъуз, огъурлу сёз нёгеригиз болур деп ышанабыз!

Бизни индексибиз – П 5893

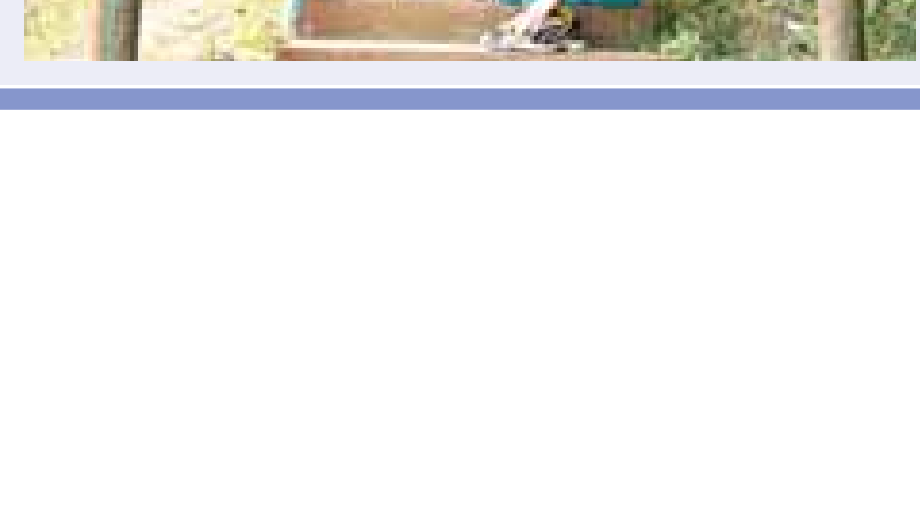
Айырмалы юйюрлени сыйларын кёрюп

2 бет

Тау элде къонакъда

3 бет

Толгъурланы Саид: кинода жангы сёз, жангы атлам

4 бет

Себеплик

Театрланы онгдурур муратда

Кюз арты башланнганлай, Къабарты-Малкъарны театрларында къауум жангы спектакль кёргюзтюлгенди. Аны юсюнден республиканы оноучусу Казбек Коковну МАХ-да каналында билдириледи.

Къырал Музыкалы театрда кюз арты кезиу композитор Борис Александровну «Свадьба в Малиновке» деген белгили совет опереттаны кёргюзтюу бла башланнганды.

Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театрда къараучула Фёдор Достоевскийни «Дядюшкин сон» деген чыгъармасына кёре салыннган «Сюймеклик тюш» спектакльге къарагъандыла. Максим Горький атлы Орус къырал драма театрны сахнасында италиялы драматургну Дарио Фону пьесасына кёре «Маркольфа, неда Насыплы билет» деген спектакльни премьерасы жетишимли болгъанды.

Али Шогенцуков атлы Къабартылы къырал драма театр Георгий Хугаевни чыгъармасына кёре «Мени къайын анам» деген спектакльни къараучулагъа кёргюзтгенди. Саулайда ноябрьде республиканы театрлары тюрлю-тюрлю темалагъа жораланнган 17 спектакльни кёргюзтюрюкдюле.

Белгилерчады, быйыл республикада театр искусствону айнытыугъа къошакъ халда 25 миллион сомгъа жуукъ къоратылгъанын, ахча «Маданиятны айнытыу» къырал программагъа эм «Къабарты-Малкъарны маданияты» регион программагъа, дагъыда «Гитче Ата журтну маданияты» партия проектге кёре бёлюннгендиле. Ол ахча театрланы ырысхы-техника мурдорларын кючлерге эм жангы спектакльлени салыргъа себеплик этгендиле.

Быйыл республиканы маданиятын айнытыугъа ахча бёлюу озгъан жыл бла тенглешдиргенде, юч кереге кёбейгенди эм саулай да 455,5 миллион сом болгъанды. Ол саннга театрлагъа болушлукъ этгенден сора да, искусствону сабий школларын ишлеу, китапханалагъа тынгылы ремонт эм жангыртыу ишлени этиу, эллени маданият юйлерине, музейлени эм искусствону сабий школларына керекли жангы оборудование бла жалчытыу да киреди. Белгиленнген ишле асламысында «Юйюр» миллет проектге кёре бардырылгъандыла. Андан сора «Маданиятны земский ишчиси» къырал программагъа кёре эллени маданият юйлеринде ишлерча 15 адам алынгъанды.

Маданият юйлерибизни алларында тургъан баш борчладан бири Къабарты-Малкъарда эм саулай Россей Федерацияда жашагъан халкъланы маданият байлыкъларын сакълау эм байыкъландырыуду, деп айтылады билдириуде.

Къыйынларына — бийик багъа

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

Татьяна Борисовна, 2026 жыл Россейни халкъларыны бирлигини жылы болгъанын эсгертип, быйыл 4 ноябрьни байрамы бютюнда магъаналы болгъанын айтханды. «Халкъланы бирлигини кюнюне атап, жетишимле болдургъанланы саугъалау ариу тёре болгъанды. Сиз Ата журтха сюймекликни, инсанлыкъ жууаплылыкъны юлгюсюн кёргюзтесиз, иш кёллюлюгюз, билимигиз, фахмугъуз, жашау тирилигигиз бла Къабарты-Малкъарны, битеу къыралны да кючлеуге, айнытыугъа юлюшюгюзню къошасыз», – деп белгилегенди.

КъМР-ни Парламентини саугъаларына устазла, врача, библиотекада ишлегенле, къурулушчула, экологла, жамауат къуллукъчула тийишли болгъанларын айтып, Татьяна Борисовна залда жыйылгъанланы барысын да итиниулюк, сайлагъан усталыкъларына кертичилик, иш кёллюлюк бирикдиргенлерин чертгенди. «Туугъан республикабызны, деменгили къыралыбызны айнытыугъа салгъан къыйынгъыз ючюн ыразылыгъымы айтыргъа сюеме»,- дегенди ол сёзюню ахырында.

Ызы бла саугъалау башланнганды. Биринчи болуп КъМР-ни Парламентини башчысыны орунбасары **Жанатайланы Салим** саугъаланнганды. Ол РФ-ни Къырал Думасыны «Парламентаризмни айнытыуда жетишимлери ючюн» белгисине тийишли болгъанды. Аны бере, Татьяна Егорова ол Думаны эм сыйлы саугъасы болгъанын чертгенди.

КъМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла Нальчикни 1-чи номерли шахар поликлиникасыны медсестрасы **Улбашланы Халимат**, жер-жерли самоуправление органланы къуллукъчуларыны уллу къаууму, ол санда Нальчикни администрациясыны башчысыны кенгешчиси **Жанатайланы Мурат**, Элбрус районну жер-жерли администрациясыны ишин къураугъа башчылыкъ этген **Улбашланы Зухура** да саугъаланнгандыла.

Федерал казначействону КъМР-де Управлениясыны башчысыны орунбасары **Жаппуланы Лейла** уа экономикада жетишимлери ючюн белгиленнгенди. Къурулушну айнытыугъа къошумчулугъу ючюн а «КъМР-де кёп къатлы юйлени тынгылы жангыртыуну регион оператору» фондну таматасы **Къулийланы Мустафир** законла чыгъарыучу органны Сыйлы грамотасына тийишли болгъанды.

Дагъыда билим бериуде, граждан обществону айнытыуда, жаш тёлюню Ата журтха сюймекликге юйретиуде, профсоюз къымылдауну ишин тирилтиуде, социал политикада жетишимле болдургъанла саугъаланнгандыла.

КъМР-ни Парламентини башчысыны Ыспаслау къагъытлары бла белгиленнгенлени араларында уа Парламентни депутаты **Алтууланы Аслан** да барды.

Дагъыда гуманитар-техника колледжни устазы **Къужонланы Даниз**, Нальчикни администрациясыны ишин къураугъа башчылыкъ этген **Гергъокъланы Жамболат**, Урунуу эм социал къоруулау министерствону бёлюмлерини тамата специалистлери-экспертлери **Мусукланы Аминат** бла **Чеченланы Фатимат**, Герпегежни орта школуну социал педагогу **Биттирланы Полина**, орус тилден бла адабиятдан эм малкъар тилден бла адабиятдан устаз **Чеченланы Латифа** тийишли болгъандыла спикерни ыспаслауына.

Тёгеректеги къудуретни сакълаугъа къыйын салгъанлары ючюн, Табийгъат байлыкъла эм экология жаны бла министерствону келечилерине да бийик багъа берилгенди. Саугъаланнганланы араларында жаныуарланы эм ала тургъан жерлени сакълау, федерал надзор эм аланы хайырланыу жаны бла департаментни башчысыны орунбасары **Къартлыкъланы Зейтун** эмда экономика, финансла эм тёлеулеге башчылыкъ этиу жаны бла тамата специалист **Селяланы Аскер** да бардыла.

Ахырында Татьяна Егорова саугъаланнганланы энтта бир кере алгъышлап, жангы жетишимле тежегенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жоралау

Айырмалы юйюрлени сыйларын кёрюп

Тиширыуланы Нальчик шахар совети, Россейни халкъыны бирлигини кюнюне жоралап, къууанчлы иш бардыргъанды. Анга «Юйюр хазна» Битеуроссей конкурсну «Шуёх юйюр – жетишимли юйюр» деген регион кесегинде хорлагъан эмда алгъаракълада ётген айырыулагъа тири къатышхан тиширыула чакъырылгъандыла.

Аланы алгъышлагъандан сора, тиширыуланы биригиуюню башчысы Лидия Дигешева сыйлы къонакъла бла да шагъырей этгенди. Аланы араларында уа КъМР-ни Парламентини депутаты Наталья Беспалова, Нальчик шахарны жер-жерли самоуправление советини таматасы, «Спартак» футбол клубну директору Александр Заруцкий, КъМР-ни Айырыу комиссиясыны председатели Николай Налоев, республиканы халкъ поэти Моттайланы Светлана, «Трудовая доблесть России» Битеуроссей жамауат организацияны КъМР-де регион бёлюмюню таматасы Леонид Бондарев, дагъыда юлгюлю юйюрле, жамауат биригиулени келечилери, кёп башхала да бар эдиле.

- Конкурсну атына «Шуёх юйюр – жетишимли юйюр» деп бошдан атамагъанбыз. Нек дегенде Ата журтха сюймеклик юйюрден башланады, анда юйренеди ёсюп келген тёлю миллетни, динни да айырмай, бир бирге хурмет эте, бир бирни эшите эмда ангылай жашау этерге. Кимге да жашырынлыкъ тюйюлдю, тутхучлу, юлгюлю юйюр - миллетлени араларында халланы гюрбежисиди, - деп чертгенди тиширыуланы биригиуюню таматасы.

Андан ары ол, 2026 жыл Халкъланы бирлигини жылы болгъанын эсгертип: «Бизге, тиширыулагъа, бу жыл энчиди, бютюн жууаплыды эмда ёхтемлиди. Тиширыуду от жагъаны жылыуун сакълагъан деп, дайым да айтханлай турабыз. Мен а дагъыда ол юйюрню, жамауатны да тутуругъуду деп, таукел айтыргъа боллукъма»,- деп къошханды Лидия Дигешева.

Ол республикабызда махтаугъа тийишли юйюрле кёп болгъанларын айтып, алагъа насып, монглукъ, ырахатлыкъ тежегенди.

Конкурсда хорлагъанлагъа башхала да ариу айтыр ючюн къалмагъандыла. Дагъыда ала Тиширыуланы Нальчик шахар совети кёп магъаналы проектлени жашауда бардыргъанын белгилеп, анда ишлегенлеге ыспас этгендиле.

Нальчикде 5-чи номерли сабий садындан балачыкъла уа, тюрлю-тюрлю миллетлени кийимлерин кийип, арагъа чыгъып, назмула, жырла да айтхандыла. Жыйылгъанла алагъа толкъун къарсла бла ыразылыкъларын билдиргендиле.

Андан сора хычыуун жумуш башланнганды. «Шуёх юйюр – жетишимли юйюр» деген конкурсну тюрлю-тюрлю бёлюмлеринде хорлагъанланы атлары айтылып, саугъала, дипломла, кубокла да берилгендиле. Ала битеу да онеки юйюр боладыла. Аланы араларында Акъ-Суудан Бачиланы Расулну бла Жамиляны юйюрюню аты да айтылгъанды. Расул шахарда 29-чу номерли гимназияда географиядан устазды, Жамиля Абдуловна уа 1-чи номерли поликлиникада УЗИ этген врачды. Бу юлгюлю жаш юйюр эки сабий ёсдюредиле. Ала конкурсну «Жамауатха къуллукъ этиу» кесегинде хорлагъандыла. Юйюрде бир бирге хурмет этиу, уллу кичиге болушуу, ишден арт бугъартмау биринчи жердеди.

Хасаниядан Гуталаны Ахыяны бла Галина Евтушенкону юйюрлери да «Жамауатха къуллукъ этиу» бёлюмде белгиленнгенди. Ала бирге жашагъанлы къыркъ жылдан артыкъ болады. Бу юйюрде бир бирге сюймеклик, хурмет этиу тёреди. Юйюр башчыла ишлеген мекямда эки миллетни адет-тёрелерине бирча хурмет этиледи. Ахыя бла Галина устазладыла. Юч къыз ёсдюргендиле. Барысы да мектепни алтын майдаллагъа бошагъандыла, бийик билим алып, жашауну уллу жолуна къызыл дипломла бла чыкъгъандыла. Таматалары Мадина, ата-анасыча, устазлыкъны сайлап, 16-чы номерли мектепде жетишимли ишлейди. Гитчелери Карина «Къабарты-Малкъарда кёп фатарлы юйлеге тынгылы ремонт этиу жаны бла регион оператор» фондну директоруну болушлукъчусуду.

Эки миллетден къуралгъан Дикинов Тахирни бла Трамланы Фатиматны юйюрлери уа конкурсну «Тюрлю-тюрлю сейирле» деген бёлюмюнде жетишимли болгъандыла. Юйюрде тёрт сабий ёседиле. Жашлары Руслан бла Темирлан кёп жанлы билим берген 34-чю номерли гимназияда окъуйдула. Дагъыда Руслан, спортну грек-рим тюрлюсю бла кюреше, Европаны чемпиону да болгъанды, аны уллу сураты гимназияны сыйлы жеринде тагъылады. Ол тенглерине юлгюдю. Темирлан а хоккейни бек сюеди. Кичилери Темболат бла Сумая алыкъа 5-чи номерли сабий садха жюрюйдюле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Ата журтну тутуругъу — аны айтхылы адамлары

КъМР-ни миллет китапханасы жыл сайын «Искусстволаны кечеси» деген Битеуроссей маданият-билим бериу акциягъа къатышады. Быйыл ол Россейни халкъларыны бирлигини кюнюне жораланып, «Маданиятланы бирликлери - халкъны кючю» деген чакъырыу бла бардырылады. Анга КъМР-ни маданият министрини орунбасары Рита Таова, министерствону башха ишчилери эм Къырал аграр университетни студентлери къатышхандыла.

Китапханачыла Гегараланы Зайнаф бла Зарема Кужева бизни республикадан белгили адамла Россейни айныууна къаллай къошумчулукъ этгенлерини юсюнден айтхандыла. Китапхана Россейни халкъларыны бирлигини жылында къаллай тюрлю ишле бардыргъаныны юсюнден да билдиргендиле. Ол кезиую ичинде мында эки жюз иш бардырылгъанды: тюбешиуле, «тёгерек столла», кёрмючле эм башхала.

Тюбешиуде Россейде эки жюз бла жетмиш жети тил бла диалектле болгъанлары чертилгенди. Аланы бир бирлери бла аз санлы халкъла хайырланадыла, жокъ болурларына къоркъуу барды. Тиллени сакълар ючюн, къырал уллу иш бардырады. «Жаланда адабиятны алсакъ окъуна, оруслу Михаил Шолохов, таулу Къулийланы Къайсын, башкирли Мустай Карим, къабартылы Алим Кешоков, осетинли Коста Хетагуров, татарлы Муса Джалиль, аварлы Расул Гамзатов, абхазлы Фазиль Искандер, чеченли Абузар Айдамиров эм башхала бизни дементили къыралыбызны жазыучулары эм назмучуларыдыла», - дегенди Зарема Кужева.

Ол Къулийланы Къайсынны юсюнден энчи айтханды. Къайсын Совет Союзда жаланда назмулары бла угъай, адамлыгъы, жигитлиги бла белгили болгъанын чертгенди.

Дагъыда тюбешиуде бизни республикагъа келген белгили адамла жерибизни ариулугъуна сукъланнганларына юлгюле келтирилгендиле. Аллайланы араларында Ф.Шаляпин, М.Балакирев, М.Алёхин, С.Немирович-Данченко, С.Прокофьев, С.Танеев, С.Ряузов, В.Мурадели эм башхала болгъандыла.

Гегараланы Зайнаф космонавтланы

космосха учханларына къошумчулукъ этген, Демидов саугъаны лауреаты Энейланы Тимурну юсюнден айтханды.

Сёз белгили физик Мурадин Кумаховну юсюнден да баргъанды. Рентген оптиканы институтуну директору илмуда энчи ыз ачыкъ болгъанын, тиширыуланы ол жазыучулагъа, назмучулагъа эс бургъанлай, къолундан келгенича болушханлай тургъанды.

Суратлау искусствода уа КъМР- ни халкъ суратчысы Михаил Шемякин республиканы атын айтдыргъанды. Ол бусагъатда Нью-Йоркда жашайды, алай тамырларын биледи ханды: «Кумаховну оптикасын».

Халкъланы бирликлерине аталгъан тюбешиуледе Къулийланы Къайсынны бла Алим Кешоковну шуёхлукъларыны юсюнден айтылмай къалмайды. Бу жол да студентлеге эки поэт бир бирлерине къалай хурмет этгенлерини юсюнден айтылгъанды. Алим жаралы Къайсынны сермеш баргъан жерден чыгъаргъанды, Къайсын а Кешоковну «Сломанная подкова» романы ючюн ызындан болгъанларында, анда ётюрюк зат жокъду деп, тенгин къоруулагъанды. Къайсынны сёзю ёте эди, аны айтханына къулакъ сала эдиле,

- Карданов тукъумданды. Михаилни атасын Шемякин ёсдюргенди, кесини тукъумун да бергенди. Аны «Петербургда карнавал» деген сурат жыйымдыгъы атын битеу дуниягъа белгили этгенди. Эки минг чыгъармасы, къыркъ альбому, жюзле бла кёрмючлери - ол бек белгили адамды. Къабарты-Малкъаргъа келгенде, Кардановлары, жыйылып, анга сыйнамыс берген эдиле.

Дуниягъа белгили фахмулу дирижёр Юрий Темиркановну юсюнден да хапар баргъанды тюбешиуде.

...Боламыдыла гитче халкъла? Угъай! Аз санлыла боладыла, гитчеле уа - угъай! Ма башында сагъынылгъан адамларыбыз анга шагъатдыла.

Ол кюн Текуланы Амырбий, Атмырзаланы Эльдар, Султан Хажироков эм башхала жырлап, тюбешиуге къатышханланы ыразы этген эдиле.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Жамауат палата

Эл мюлкню айнытыу — жалынчакъсызлыкъны мурдору

Аны юсюнден билдириу бла сёлеше, КъМР-ни эл мюлк министрини орунбасары Алим Калмыков республикабызны экономикасында эл мюлк баш магъаналы жерни алгъанын чертгенди. «Бюгюнлюкде, экономика болумла терк тюрленнген заманда, къырал программаланы хайырындан эл мюлк, анга салыннган борчланы тынгылы толтургъаны бла къалмай, производствону кёбейте барады. Арт беш жылда, кертиси бла да, ёсюм барды. Сёз ючюн, 2020 жылда 59,2 миллиард сом багъасы тирлик алыннган эсе, былтыр файда 126,7 миллиардха жетгенди. Жетишимле бютюнда терек бахчачылыкъда уллудула: бир жылгъа миллион тоннадан аслам кёгет жыйылгъанды. Ол а 2020 жылдан эсе эки кереге кёпдю. Алай бла республикалы рекорд жангыртылгъанды. Сора Россейде да алчыланы санына киргенбиз», - дегенди ол.

Дагъыда ол айтханыча, къыралда кёпжыллыкъ терек бахчаланы саны бла эм иги беш субъектни санындабыз. Жыл сайын мингден аслам гектаргъа терк эмда бек терк ёсген терекле орнатыладыла, бюгюнлюкге ала 29,7 минг гектар жерни аладыла. Питомникле да иги кесекдиле, 2025 жылда аланы 17-де 4,2 миллион алма терекчик ёсдюрюлюп башлагъандыла. Тирлик асыралгъан жерлени санына да дайым къошулады, бусагъатда алада бир кереге 362,7 минг тонна кёгет сыйындырыргъа боллукъду.

Къабарты-Малкъарны Жамауат палатасыны пленар жыйылыуунда республикада эл мюлкню технология жалынчакъсызлыгъын эмда аш-азыкъ жаны бла ырахатлыгъын сакълау бла байламлы миллет проект къалай толтурулгъанына къаралгъанды.

Алим Пшизабиевич арпадан бла нартюхден да жыл сайын миллион тоннадан аслам алынгъанын, быйыл 16 минг тонна урлукъ хазырланыллыгъын да билдиргенди. Тахта кёгетледен да былтыр 466,8 минг тонна жыйылгъанды, алгъын жылла бла тенглешдиргенде, ол 46 процентге кёпдю. Быллай жетишимле, докладчы белгилегенича, сугъарыу игиленнгенини хайырындан этилгендиле.

Малчылыкъда да айныу эсленеди: арт беш жылда малладан бла къанатлыладан алынгъан эт – 34 процентге, сют – 15, жумуртхала да 14 процентге кёбейгендиле. Консервала чыгъарыуда уа республикабыз саулай СКФО-да биринчи жердеди: былтыр 356,8 миллион банка жарашдырылгъанды. Алай бла округда тузланнган кёгетлени 90 проценти бизде жарашдырылгъанды. Быйылны 9 айында 63,7 миллиард сом багъасы эл мюлк товар чыгъарылгъанды. Республика бу жаны бла излемин кеси жалчытханын да белгилерчады.

Ызы бла РАН-ны Къабарты-Малкъарда илму арасыны Эл мюлк жаны бла институтуну башчысыны орунбасарыны къуллугъун толтургъан Рустам Абдулхаликов сёлешгенди. Ол миллет проектни баш борчу саулайда къыралыбызда эл мюлкню технологияла, оборудование эм башха керекле бла жалчыта, аш-азыкъ жаны бла къоркъуусузлугъубузну кючлендириу болгъанын, анга хар регион да юлюшюн къошаргъа кереклисин белгилегенди. «Ол мурат бла институтда илму-излем иш бардырылады, ол санда бахчачылыкъны, малчылыкъны да игилендириу, урлукъланы кёбейтиу эм аланы качестволарын игилендириу жаны бла да. Аланы ёсдюрюрча эл мюлк биригиуле бла келишимле тауусуладыла, молекуляр селекция лабораторияла да ишлеп башлагъандыла»,- деп къошханды.

Эл мюлк продукцияны къоркъуусузлугъуна бла качествосуна багъа бичген федерал араны республикада бёлюмюню башчысыны орунбасары Жаннета Жамукова уа миллет проектни дагъыда бир шартына эс бургъанды - экспортну азайтыугъа. «2030 жылгъа технология жалынчакъсызлыкъны 66,7 процентге жетдирирге умут барды, аны ючюн а эл мюлк продукцияны кёбейтирге, ветеринар дарманла, ашлыкъла бла тынгылы жалчытыргъа, селекция эм генетика жаны бла илму ишни бардырыргъа онгла къураргъа керекди», - дегенди ол.

Тирликге заран жетмезине да къайгъырыргъа кереклисин айта, ол бёлюмде ишлегенле продукцияны 1 миллион 680 минг тоннасын, ол сакъланнган жерлени, аны тышына ташыгъан машиналаны тинтгенлерин билдиргенди. Ол кёгетле хаталы болмазларына къайгъырыу, аны юсю бла уа республикабызны даражасын сакълау бек магъаналыды. Алай бла илму бла производство къысха байламлы болгъандыла», - деп чертгенди Жаннета Мачраиловна.

Россельхознадзорну Къабарты-Малкъарда бла Шимал Осетия-Аланияда управлениясыны башчысыны орунбасары Вячеслав Коноград да не ишле тындыргъанларыны юсюнден билдиргенди. «Биз ангылатыула этиу бла кюрешебиз, профилактика тинтиуле бардырабыз, табылгъан кемчиликлеге эм жангылычлагъа кёре, эсгертиуле, административ протоколла жарашдырабыз. Бузукълукъланы асламысы малчылыкъдан алынгъан продукциягъа ветеринар шагъатлыкъ къагъытла болмагъанлары неда аланы болжаллары тауусулгъанлары, ёлчемле бир бирлери бла келишмегенлери бла байламлы эдиле. Саулукъ сакълау эмда билим бериу учреждениялагъа жиберилген этни тинтиуге энчи эс бёлебиз. Аш-азыкъны качествосун эсепде тутууну чегинде алынгъан юлгюле битеуроссей арагъа да жибериледиле. Алада адамны саулугъуна заран келтирлик зат табылмаз ючюн, прокуратура бла бирге мадарла этиледиле», - дегенди ол.

Жыйылыуну эсеплерине кёре, тийишли органлагъа, ол санда республиканы Правительствосуна, Эл мюлк министерствогъа, РАН-ны Эл мюлк институтуна бла асламлы информация органлагъа эсгертиуле этилгендиле. Алада биотехнологияланы айнытыугъа, урлукъланы игилендириуге, специалистле хазырлаугъа, ата журтлу илму-излем ишлени бардырыргъа онгла къураугъа баш магъана бериледи.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Хазырланыу

Магъаналы иш тамамланады

Ленин атлы проспект бла Тлостанов атлы орам къошулгъан жерде, Малкъар Россейге къошулгъанлы 200-жыллыгъына аталып, кёрмюч комплексни къурулушу бара турады. Анда къурулуш ишлени «Элит-строй» биригиу бардырады. Мында тыпыр ташны июнь айда салгъандыла, хайырланылыргъа уа келир жылны август айында берликдиле.

Этезланы Руслан.

Улбашланы Азамат.

«Элит-стройну» баш инженери Этезланы Русланны айтханына кёре, объектде эки бригада ишлейдиле. Монтажчыла 11 бардыла. Жюк ташыгъан машинала, кран да къурулушчуланы хар жумушларына жарагъанлай турадыла.

Кёп тюрлю проектледен халкъны асламысы Кючюкланы Муса жарашдыргъанны сайлагъанды.

Байрамны белгилер заманнга ишни ауурлугъу кетеригине ышандырады Этез улу. Алай быллай объект кёп жылланы сюелирча болургъа керекди, деп къошады ол.

Жаболаны Азамат.

Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Унутмау

НЕ ЗАМАНДА ДА АТЫ ИГИ БЛА АЙТЫЛГЪАНДЫ

КъМАССР-ни халкъ поэти Гыттыуланы Исмайылны жашы Магомет (Максим) туугъанлы 110 жыл болады.

САБИЙЛИК

Магомет Кёнделенде туугъанды. Аны анасы Атмырзаланы Исхакъны къызы Къундуз болгъанды. Ёмюрден бери да элде жашау мал бла, бахча берген бла байламлыды. Юйюр тутар ючюн а, тирилик керек болгъанды. Аны билген ата-ана, баям, окъуугъа артыкъ уллу эс да бургъан болмазла, алай а заман тюрленнген эди. Аны бла бирге, чыбыкъ тута юйреннгенлей, мал къыстагъан, балта тута билгенлей, отуннга жюрюген жашчыкъны жашауу да тюрленнген эди.

Атасы айтхан таурухладан, къошда жомакъ кечеледен башха дуния татлыгъын ол школда тапханды. Школ анга китаплагъа жол ачхан эди. Ол жол аны андан ары бошламагъанды. Жашчыкъны окъуугъа хунерин кёрюп, таматала ууакъ жумушлагъа бёлмегендиле.

ЖАШЛЫКЪ

Жетижыллыкъ школну бошагъанлай, 1931 жылда Магометни школда пионервожатый этгендиле. Ол жыллада окъуна жаш элде чыкъгъан «Къызыл Элбрус» атлы район газетге, артда республикалы «Социалист Къабарты-Малкъар» газетге жазып башлагъанды. Ол заманлада элледе аламат орус устазла ишлегенлери аны насыбы эди. Ала аны университети, институту да болгъандыла.

Бир кесекден аны Нальчикде Ленинчи окъуу шахарчыкъгъа къысха устаз курслагъа ийгендиле. Аланы бошап келгенден сора, ол элде бир къауум заманны устазлыкъ этип тургъанды.

1938 жылда жазыу ишге хунери болгъанын кёргенле Магометни республикалы газетге энчи корреспондент этип алгъандыла. Анда кесине Максим деген псевдонимни сайлагъанды. Эки жылдан а газетни бир бёлюмюню таматасына салынады.

1941 жылда уа аны Черек райкомну партиясыны пропаганда эм агитация бёлюмюню таматасы этгендиле. Уллу Ата журт уруш башланып, аллай адамланы фронтха алмазгъа деп буйрукъ чыкъгъанлыкъгъа, ол аны бла хайырланмагъанды: юй бийчеси Боташланы Жарахматны къызы Фатиматны, къагъанакъ жашчыгъы Ахматны да тансыкълап, 1942 жылны аллында кеси ыразылыгъы бла фронтха кетгенди.

Ары къарындашы Ибрагим да кетгенди. Жарсыугъа, Ибрагим Дон тийрелеринде жан бергенди.

УРУШДА

Къазауат жолун Максим 18-чи армияда Шимал Кавказда башлагъанды. Майкопда, ызы бла Туапсе тийресинде сермешлеге къатышханды. Мараучуланы ротасыны командирини политика жаны бла экинчиси болгъанды. Туапсе жанларында къаты къазауатда командирни ёлтюргенлеринде, ротагъа таматалыкъ этип, эки кере да атакагъа баргъанды. Артда биргесине уруш этгенлени айтханларына кёре, анда кёз ачдырмагъан душман дзотну хатасындан кёпле жоюлгъандыла. Аны тохтатыр ючюн, гранаталаны бирге жыйып атарча, къарыулу адам керек эди. Он ишни Максим тамамлагъанды, алай, ауур жаралы болуп, кеси да жыгъылгъанды.

Аны ёлгенле бла бирге алып бара тургъанлай, Георгий Шилов деген тенги, ол ёлгенине ийнанмай, ызындан жетип, солууна тынгылап, сауду деп, терк окъуна госпитальгъа жетдиргенди. Ол оруслу жаш бла шуёхлукъну Максим жашау узуну жюрютгенди.

Аны Кёнделеннге да келтирген эди. Ол кюн этген кишилиги ючюн Гыттыуланы Максимни Совет Союзну Жигитине кёргюзтгендиле. Алгъа ёлгенлени санына жазылып, артда кёчюрюлген халкъдан болгъанын сылтаугъа тутуп, анга ол атны бермегендиле. Фронтчу нёгерлери эсгертип тургъанда да, ол уялчакъ адам аны ишин этмегенди.

Максим дагъыда Новороссийскде, Украинада уруш этгенди. Жаралы болуп, 1944 жылда Краснодар тийресинде госпитальгъа тюшгенди. Эркин атлаялмай, иги кесекни таякъ бла жюрюгени себепли, ол 1946 жылгъа дери ол госпитальны таматасыны политика жаны бла орунбасарыны къуллугъун толтургъанды.

Урушда этген жигитлиги ючюн къырал аны Ата журт урушну биринчи, экинчи даражалы орденлери бла, «За оборону Кавказа», «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» деген эм башха майдалла бла саугъалагъанды.

СУРАТДА: (солдан онгнга) Сергей Михалков, Адам Шогенцуков, Тимбора Мальбахов, Къулийланы Къайсын, Гыттыуланы Максим, Зульфия. 1977 ж.

КЁЧГЮНЧЮЛЮКДЕ

Гитлерчиле Кёнделеннге киргенде, эки жашы да ала бла къазауатха кетген Исмайылны тутуп, анга кёп азап сынатхандыла. Ол кюнледе ёлгенди жигитни атасы. Андан ары да къубултмагъанды аны къадар. 1946 жылда Максим жууукъ-ахлусун Къыргъызстанда тапханда, жангыз эгечи Лейля тюбегенди анга. Анасы бла кичи эгешчиги уа ары тюшген биринчи кюнледе ёлгендиле. Лейля да, Ата журтха къайтхандан сора, кёп жашамай, дуниядан кетгенди.

Кеси юйюрю да чачылгъанды Максимни. Ол госпитальда анга бакъгъан Валентина Лебедевагъа ыразылыгъын айтып, нёгерлериндан бирине къагъыт жазгъан эди. Ол къагъыт аны дуниясын тюрлендиргенди. Аны алгъан адам, Максим анда юйдегили болгъанды деген ётюрюк хапарны жайып, анга ёпкелеген къайынлары къызларын башха адамгъа бергендиле.

Алай бла Максим Къыргъызстанда «Большевик байракъ» деген область газетде ишлеп башлап, ата-анасына, кеси юйюрюне кюе, аланы къатларында жашап болалмазлыгъын ангылап, Таджикистаннга ётдюрюрлерин тилегенди. Ол анда орус тилде чыкъгъан «Ленинабадская правда» газетде баш редакторну орунбасары болуп 1957 жылгъа дери ишлегенди. Анда аны шуёху Таджикистанны биринчи президенти поэт Садриддин Айни болгъанды. Таулу жаш Таджикистанны С.М. Киров атлы Къырал педагогика институтуну филология факультетини орус тил бла литература бёлюмюн айырмалы бошагъанды.

КЪАЙТЫУ

Бери Максим бизден алгъаракъ къайтханды. 1957 жылда майда чыкъгъанды биз келген поездни аллына. Ол кюн ол ёмюрлюк сюймеклиги болгъанлай къалгъан Фатиматны къучакълап, жилягъанын айтыучу эдиле таматала. Ахматны уа ол кюнден арысында биргесине тутханды.

Мында ол «Коммунизмге жол» газетде баш редакторну орунбасары болуп ишлеп башлагъанды. Аны ана, орус тилни да иги билгенине, кёчюрмелеге усталыгъына кёпле сукъланнгандыла. Обкомгъа баргъан къагъытлада жазыу хатыны ариулугъун, жарашдырылгъан къагъытланы магъаналарын кёрюп, республиканы таматасы Тимбора Мальбахов аны бла энчи танышыргъа излегенди. Сора обкомгъа ишлерге чакъыргъанды.

Максим анда алгъа лектор, артда агитация эм пропаганда бёлюмню таматасы болгъанды. 1967 жылда уа аны Къабарты-Малкъарны Баш Советини Президиумуну председателине эм РСФСР-ни Баш Советини президиумуну председателини орунбасарыны къуллугъуна салгъандыла. Онбеш жыл ишлегенди ол жууаплы къуллукълада Максим, къаламын а кетермегенди къолундан.

ЧЫГЪАРМАЧЫЛЫКЪ ЫЗЫ

Максим, басмалагъан кеч этсе да, ёсе келгенлей жазып башлагъанды назмула. Биринчи «Тюбешиуле» деген китабы 1961 жылда чыкъгъанды. Андан арысында аны «Ачыкъ жюрекле» (повесть), «Горская душа» (назмула бла поэмала), «Космонартла» (назмула), «Назир» (поэма), «Солдат жолла» (поэма), «Элбрус къатында» (назму роман), «Село Гунделен» (поэма), «Атламла» (назмула бла поэмала) эм башха китаплары чыкъгъандыла. Гыттыуланы Максим саулай да эллиге жуукъ китап чыгъаргъанды малкъар, орус эм башха тилледе. Аны жигитлери ишчи, Ата журтну къоруулагъан адамладыла. Поэтни назмулары Болгарияда, Германияда, Мексикада, Палестинада, Латин Американы къыралларында да басмаланнгандыла.

Максимни назмуларына О. Фельцман, В. Мурадели, З. Компонеец, Г.Подольский, А. Аверкин, М. Табачников, Л. Лядова, Жеттеланы М., Байчекуланы А., Рахайланы А., Х.Карданов, Б. Каширгов, М. Балов дагъыда башха композиторла юч жюзден артыкъ жыр жазгъандыла. Аланы Э. Пьеха, И. Кобзон, В. Толкунова, М. Кристалинская, Р. Ибрагимов, А. Градский, Отарланы О., Н. Гасташева, Беппайланы С., Текуланы М., В. Куашева, Х. Маремуков эм башха белгили артистле айтхандыла.

1979 жылда Максимни бир къауум жырларыны жыйымдыгъын Юрий Ализаров чыгъаргъанды басмадан. Жырчы поэтни чыгъармачылыкъ ингирлери Москвада бир ненча кере баргъандыла. «Литературная газета», «Правда», «Красная звезда» дегенча эм башха ара газетле да басмалагъандыла аны. «Песни над облаками» деген кинофильмни сценарийин да Гыттыу улу жазгъанды, анда аны жырлары айтыладыла.

ШУЁХЛУКЪ, ЮЙЮР НАСЫБЫ

Максим кёп белгили адам бла шуёх байламлыкъ жюрютгенди. Ол санда Совет Союзну Жигитлери К.Карданов, Г. Кузнецов, И. Кожедуб, СССР-ни тыш къыралла бла ишлерини министри А.Громыко, СССР-ни къоруулау министри, Совет Союзну Маршалы А.Гречко, генерал-полковникле Д.Литовцев, Ф. Олифиров, Л. Константинов, С.Магометов, генерал-майорла Е. Теодорович, П. Чунчузов, Х. Деппуев, генерал-лейтенант В. Дегиньев, генерал И.Плиев, космонавтла Е. Леонов, П. Повович, А. Николаев, В. Терешкова, белгили журналист Ю. Жуков, жазыучула Л. Леонов, С. Рустамов, Б. Шинкуба, Ч. Айтматов, поэтле Р. Гамазатов, М. Карим, С. Михалков, М. Дудин, В. Цыбин, Я. Серпин эм башхала. Ала Максимге жазгъан къагъытла архивде сакъланадыла. Айхай да, аны бла Къайсынны, Отарланы Керимни эм башха жазыучуланы, поэтлени къарындаш жууукълукъ байлап тургъанды.

Ата журтха Максим жангы юйюрю бла къайтханды. Аны ол дуниядан къайтаргъан медсестра Валентина Лебедева бла къагъыт байламлыкълары тохтамагъанды. Ол, аны жангыз къалгъанын билгенде, Ленинабадха келгенди. Ала бир юйюр къурагъандыла. Алагъа артда беш сабий туугъанды.

Максимни тамата жашы Ахмат КъМКъУ-да машинала ишлеген инженерлени хазырлагъан факультетни бошап, НЗПП заводда ишлегенди, жетишимлери ючюн «Сыйлылыкъны Белгиси» орденнге эм кёп махтау, ыразылыкъ къагъытлагъа тийишли болгъанды. Бусагъатда Ахмат солуудады. Келинин да, Тюменланы Къурманбийни къызы Аминатны, ол атасыны юйюне элтгенди. Ахмат кёчгюнчюлюкден къайтхандан арысында атасындан айырылмагъанды. Аминат бла Ахмат тёрт сабий ёсдюргендиле: Эльмира, Жаннета, Айсурат, Алим. Ала белгили аппаларыны атын сый бла жюрютедиле. Туудукъладан бирине Айсурат деп Максим кеси атагъанды.

Къызланы таматалары Людмила КъМКъУ-да студентлени ингилиз тилден окъутханды, Лариса тиш доктор эди, сабий садха, Мамырлыкъны россей фондуну биздеги регион бёлюмюне таматалыкъ этип тургъанды. Света немис эм ингилиз тилден устаз эди, Сталина санаторийде урунгъанды. Руслан тарыхчы эди, органлада ишлегенди.

Мамыр заманда Гыттыу улун Октябрь революцияны, Урунууну Къызыл Байрагъыны, Халкъланы шуёхлукълары орденлери бла саугъаланнганды. 1975 жылда анга «Къабарты-Малкъарны халкъ поэти» деген сыйлы ат аталгъанды. Максим кёп кере РСФСР-ни, КъМАССР-ни да Баш Советлерини депутатына айырылгъанды. Алай бла Къабарты-Малкъарны социал экономика эм культура айныууна, суратлау малкъар адабиятны ёсюуюне уллу къыйын салгъанды. Ол, 1985 жылда дуниясын алышхынчы, къыралгъа, халкъгъа тюз ниетли къуллукъ этгенин жашауну хар атламында кёргюзтгенлей тургъанды.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Тарых

Гошаях бийчени къалаларына жолоучулукъ

Басхан ауузу бла ёрге бара, Тырныауздан юч-тёрт къычырым ётгенлей, Басхан сууну сол жанында, ариу кюнлюм бетде, тик къаяны аллында оюлгъан таш хунала, юйжурт мурдорла, къала ызла кёребиз. Ала, суу жагъадан башлап, къаялагъа тирелип тохтайдыла. Ол буруннгу эски эллерибизден бири, аты таурухлада айтылгъан Эл-Журтду. Аны баш жанында уа, къаты бегитилип, къабырстанны да кёребиз.

Элге кенгден къарасанг, гитче жерчикге ушайды. Алай аны къатына жуукъ барсанг, уллулугъу, эркинлиги кёрюнеди. Тюзлю-тёшлю жерлери да бар. Шимал жаны уа Къоргъашин таугъа тирелип тохтайды. Къыбыла жаны бла уа, тарны экиге бёлюп, чокъуракъ тамычыланы тауусузлмазлыкъ жырларын айта, Басхан череги тенгиз таба ашыгъышлы барады.

Бурун заманлада былайда ариу жашау къайнагъанды. Эллиле мал тутхандыла, сабан сюргендиле. Жигит жашла, жортуулгъа барып, кишиликлерин сынагъандыла.

Ёмюрлени саркъыууда кёп белгили адамла жашай келгендиле бу элде. Ол санда Къарачайны къурагъан дементини Къарча, Къырымшаухалланы Бекмырза бий, аны жашлары Элбуздукъ, Къамгъутбий, Къаншаубий, Гелястан. Эмда ариулугъу бла таурухлада къалгъан кюн сыфатлы, ай суратлы Гошаях бийче. Бу хапарыбызда да Бекмырза бийни бла Гошаях бийчени юслеринден эшитгенибизни, билгенибизни айтайыкъ.

Аны нек башладыкъ? Элни баш жанында оюлгъан къала ызланы сагъындыкъ. Эрттеден бери ары барып акъыл этип тура эдим да, алгъаракъда барып келдим.

Бир нёгерим бла, акъыртын-акъыртын атлай, бирде оюлгъан хуналаны юслери бла да ёте, чыгъанала ичлери бла барабыз. Оюлгъан журтлагъа къарайбыз. Сейир этесе, быллай тик жерде адамла къалай жашагъан болурла, къалай ишлеялгъан болурла аллай бир журтну, деп. Ол бийик, тик жерлеге ташланы да къалай ташыгъан болурла? Аланы араларында уа бек уллулары да бардыла. Адам бийиклиги чакълы окъуна. Дагъыда бир сейири: ташланы асламысы жонулупдула. Журтланы мюйюшлери да тюз къаланып. Иги устала ишлегени кёрюнюп турады. Ол а къурулушчула салта чёгючлени, темир чюйлени хайырланнганларыны шагъатыды.

Къыйын болса да, былайда жашау къайнагъанды. Тёшледе, сыртлада ташдан къаланнган юйле, журтла сюелгендиле. Тюзюрек жерлеринде уа мирзеу ёсдюрюлгенди. Бюгюнлюкде уа оюлгъан хунала, юй мурдорла турадыла, озгъан жашауну шагъатларыча. Тёгереклерин юлкюле, чырпыла, чыгъанала басхандыла. Юйдюрюч, тюртю, назы терекле, артишле ёседиле. Анда-мында бир шаптал терек да сюеледи.

Аланы ичлери бла ётюп, къаягъа тирелгинчи бардыкъ. Къалынлыгъы метрден артыкъды. Бир мюйюшю игирек сакъланыпды. Бийиклиги эки метр чакълы болур. Тюп жаны уллу ташла бла къаланыпды. Баш жанындагъыла уа бираз гитчерекдиле. Раствор, бетон жокъ, улхуз бла къаланыпдыла.

Оюлгъан журтха къарай, баям анга ырхы зараны жетген болур, дерлигим келди. Нек дегенде къырны аллында ишленнгенди. Аллай жерледе уа бир жыл къалса да, он, жыйырма жыл озса да, бир кезиуде уа ырхы келмей къалмайды. Къаланы ичи да ууакъ зыгъырдан толупду. Ол да ырхы келгенни бир билгисиди.

Бу журтха Гошаях бийчени экинчи къаласы дейдиле. Аны къатында бираз олтуруп, къаланы, аны иесини юсюнден да кёп сагъыш этип, къол аяздача кёрюннген эски элибизге да къарадыкъ. Сора бу бийчени экинчи къаласы эсе, аны биринчиси да бу тийреде болургъа керекди, деп, аны излеп башладыкъ.

Тик къаяны ырбыны бла энишгерек келип, къая ташладан къаланнган къабыргъа тапдыкъ. Узунлугъу он метрден артыкъ, бийиклиги да метр бла жарым болур. Къалынлыгъы да метрден артыкъды. Ич жаны, тышы да тюз къаланыпды. Ташла къысдырыкъла бла бегитилипдиле. Къабыргъаны юч жаны ташдан къаланыпдыла. Тёртюнчю жаны уа бийик, тик къаяды. Хунаны аллында оюлуп тургъан ташла анга шагъатдыла. Къаяны башындан ташла юзюлюп, ала ойгъан болурла.

Аны бери жаны къалын юлкюледиле. Тюзюнлей аллына барып къалмасанг, жанындан къарап, кёраллыкъ тюйюлсе. Биз да иги кесек айланнгандан сора тапханбыз. Ол а бийчени биринчи къаласыды, эсе да андан къалгъан ызла.

Кюн къызыу эди. Нёгерим да, мен да алайда бираз турдукъ. Бийикден Басхан черегине да къарадыкъ. Аны ташны ташха ургъан тауушу, къая къызын уята, битеу аушха эшитиледи. Оюлгъан къалалагъа къарай: «Жарсыулу сюймекликни оюлгъан тарых ызлары»,-деригим келди. Гошаях бийчени къадарына тынгылай кетсенг, ол акъыл келеди. Алай айтмай да къалай дерикse: сабийлей урланып, юйюнден-журтундан айырылып, бир бири ызында юч къарындашха эрге барып, аланы бири бла да насыплы болмай, ахырында уа бу тийреледен узакъ кетип, ахыр жолун жангызлай кенгге тапханды.

Сюймекликни оюлгъан къалаларындан къарасанг, эл саулай, къол аяздача, кёрюнеди. Эл дегенде да, андан къалгъан жаланда аты, оюлгъан хуна ызла эм озгъан заманланы шагъатларыча, сир къатып тургъан, къабырстанны мермер сын ташлары.

Гошаях бийче бла байламлы дагъыда бир-эки жер атны сагъынайыкъ. Къолдан узакъ болмай, кенг атлауучла бардыла. Ала да къаягъа тирелипдиле. Табийгъатны кесинден чыкъгъаннга угъай, адам къол бла ишлегеннге ушайдыла. Баш жанларыны сыйдам, тюз да сюрме бла жонулгъанча. Алагъа уа Гошаях бийчени атлауучлары дейдиле. Бийче ала бла ёрге барып, къая ортасында ыраннга чыкъгъанды. Алайда сары эрикле ёседиле. Алагъа да Гошаях бийчени терек бахчасы дейдиле.

Кёп жылла мындан алда, бийче терек бахчасына чыгъып, алайда кёгет жыйып тургъанды. Бийчени заманында алайда гитче алмачыкъла ёсген хапар барды. Бюгюнлюкде уа сары эрикле ёседиле.

Бийчени жашауууну юсюнден къысха айтханда, аны урлап келген Къамгъутбий, бийче бла кёп да жашамай, ауруп, ёледи. Басхан сууну онг жанында, уллу жолдан узакъ бармай, ариу бийик дуппурну башында, ташдан къаланнган кешене барды. Ол Къамгъутбийни кешенесиди. Жаш анда асыралгъанды. Аны бийче кеси ишлетген хапар барды.

Артда Гошаях бийче Къаншаубийге эрге чыгъады. Арада уллу сюймеклик да болады. Жарсыугъа, Къаншаубий, зар адамланы хаталарындан, къыйын ауруудан ауруп, андан дарман излей кетип, ызына къайтмай къалгъанды.

Андан сора бийче Къарачайгъа кёчюп кетеди. Ахыр жылларын Къарт-Журт элде ётдюргенди. Асыралгъан да анда этгенди. Къобан сууну сол жанында, ариу кюнлюм бетде.

Бир жол къарачайлы шуёхум бла ары баргъан эдим. Ол кёргюзтген эди бурунгулу обаланы араларында акъ кешенени. Ол Гошаях бийчени кешенесиди, деген эди.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Танышыу

Тау элде къонакъда

Бу кюнледе Быллым элни китапханасында журналист, жазыучу Османланы Хыйса бла тюбешиу болгъанды. Аны китапхананы таматасы Афашокъаланы Люба къурагъанды.

Чакъырылгъан къонакъланы араларында «Эльбрусские вести» газетни келечилери Хаджиланы Жамал бла Ахматланы Магомет да болгъандыла.

Жыйылыуну кёп жылланы элде устаз, бир кезиуде уа мектепни директору болуп ишлеген, бюгюнлюкде уа Элбрус районну ара музейинде илму бёлюмню таматасы, Россейни битеулю билим бериуюню сыйлы къуллукчусу Ахматланы Зауурбек ачханды. Алгъа ол эллилени келген къонакъла бла шагъырейлендиргенди. Андан сора Осман улуну юсюнден къысха билдириу этгенди: «Хыйса кёп жылладан бери «Заман» газетде урунады. Окъуучула аны кёп хапарлары бла шагъырейдиле. Эски, оюлуп тургъан эллерибизге барып, таулагъа чыгъып, аланы юслеринден кёп жазады. Мен кесим аны биргесине бир ненча кере болгъанма.

Бизни элни тийресинде окъуна кёп жерге чыкъгъанбыз. Ол санда Акъ-Къаяда болгъанбыз. Анда, къая юсюнде, жетинчи ёмюрде ишленнген суратланы тинтип айланнганбыз. Алгъаракъладе уа Къала-Къолгъа барып, анда къалагъа да чыкъгъанбыз, Саниятны дорбununa да ётгенбиз, Дадашны юйюнде да болгъанбыз. Аланы юслеринден да басмалагъан эди Хыйса. Арт жыллада уа аны сёзлерине жазылгъан жырланы да эшите турабыз, алагъа да бек сюйюп тынгылайбыз».

Зауурбек сёзюн бошагъандан сора, Осман улу сёлешеди. Ол жашау жолуну юсюнден талай шартны билдиреди. Алгъа къурулушда ишлеп, озгъан ёмюрню ахыр жылында уа «Заман» газетге кёчгенди. Анга анда болушлукъ этип тургъан, бюгюнлюкде дуняларын ашыргъан Хачаланы Магометни, Хучиналаны Ануарны эм газетни алгъыннгы баш редактору Атталаны Жамалны эсгереди, аланы юслеринден жылыу сёзле да айтды.

– Жазыу ишде бир сыйгъа жетген эсем, ол бары да «Заманда» ишлегенимми хайырындандыла. Ёз тилибизде чыкъгъан газетибиз мени жангы мектебим эди, - дегенди Осман улу.

Андан сора китапларыны юслеринден хапар айтды. Ол санда «Балкария сквозь века» китабын сагъынды. Анда болгъан эски суратла къайдан, къалай жыйылгъанларын да эсгерди.

Ызы бла къауум назмусун окъуду. Сора Осман улуну сёзлерине жазылгъан бир ненча жыр да жырланды.

Тюбешиуде сёз ана тилибизни, «Заман» газетни юсюнден да баргъанды, келгенле анга да сюйюп тынгылагъандыла.

Жазыучу бла тюбешиу жарыкъ, жылыу халда ётгенди.

Саулукъ

Поликлиникалада – шёндюгю аппаратла

Къабарты-Малкъарда поликлиникаланы барында да жангы рентген аппаратла хайырланыладыла. Республиканы Правительствосуну порталында айтылгъаннга кёре, «Узакъ болжаллы эмда тири жашау» миллет проектни чеклеринде ахыр беш жылны ичинде аллай онтогъузу сатып алыннганды.

Быллай стационар техникадан сора да, узакъ элледе медицина тинтиуле бардырыр умутда флюорография комплексле хайырланыладыла. Аланы саны сегизди, кеслерин да жер-жерлеге элтирге жарайды. Профилактика къарауланы женгил бардырыу – бу миллет проектни баш муратларындан бириди.

Адамны ёпкелеринде, кёкюрегинде кёп тюрлю ауруулары заманында ачыкъларгъа себеплик этген баш амалгъа рентгенография саналады. Шёндюгю аппаратла не аз да тюрлениу болса, аны терк кёргюзтедиле. Аланы хайырындан багъыу да къыйматлы болады.

Къысха шартла: быйыл быллай рентген аппаратла бла 200 мингден артыкъ тинтиу бардырылгъанды, мобил комплексни хайыры бла уа аланы 38 мингин тамамлагъандыла.

КъМР-ни саулукъ сакълау министрини орунбасары Марат Кармов айтханнга кёре, шёндюгю рентген аппаратла адамны саулугъуна заран салмайдыла: аладан чыкъгъан рентген таякъла болмагъанча аздыла, суратла уа бек шатык чыгъадыла. Аланы кеслерин да компьютерде къараргъа, башха врачлагъа жиберирге женгилди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Фахму

Толгъурланы Саид: кинода жангы сёз, жангы атлам

Кёп жылланы айтылгъанлай тургъанды бизни тынгылы кинорежиссёрубуз жокъду деп. Арт жылда Кавказда кино терк айнып барады, алай таулу жашла, къызла, къалай эсе да, бу айныудан бир жанында къаладыла. Аны ючюн бегирек къууандыргъанды жаш режиссёрубузну билмей тургъанлай чыкъгъаны. Ол Толгъурланы Саидди!

Саид белгили жазыучу Толгъурланы Зейтунну тудугъуду. Атасы да фахмулу жазыучу эм алим Толгъурланы Тахирди.

Таулу халкъны жерин, жашау турмушун, жарсыуларын, къууанчларын, тойларын-бушууларын кёргюзтюрча миллетни ичинден адам керекди. Толгъурланы Саид Краснодарда маданиятны эм искусстволаны университетини телерадиовещаниясыны факультетин бошагъанды, ызы бла Москвада Жангы кинону школунда окъугъанды. «В горах. Она» деген киносу малкъар тилдеди, «В горах. Он» дегени уа къабарты тилде алыннганды. Саид бир къауум кинофестивалълада хорлагъанды эм саугъалагъа да тийишли болгъанды.

Аны «В Горах. Она» деген киносунда таулула жерлери эм тиллери бла байламлыкъны къалай тас этгенлери кёргюзтюледи. Оператор Альберт Мамиев, композитор Астемир Маршенкулов, артистле барысы да Саидни фильминде хакъсыз ишлегендиле. Бу чыгъарма автор киногъа жууукъду.

Фахмулу жаш режиссёрланы хар бири да кесини дунияларын къурайдыла бек алгъа. Толгъурланы Саидни дуниясы уа Кавказды. Жаш къыз, кёп заманны башха жерледе жашап, юйюне, туугъан жерине къайтады. Аны ролюнда Мусукаланы Фатиматны кёребиз. Режиссёр бу сыфатда тиширыуну ариулугъун кёргюзтгенди. Кюн таякъла къызны чачларында, аны атлагъаны, сёлешгени - хар заты да ариулукъдан толуду!

Къыз бла жашауну юсюнден ушакъла этген жашны ролюн Толгъурланы Саид кеси ойнагъанды. Нени юсюнден айтадыла ала?

Туугъан жер кесине тартханыны юсюнден. Саид ана тилинде биринчи кере сёзле айтыргъа кюрешеди, тили сынмайды...Алай ол не болса да тилине юйренирге кёлленипди. Биз не заманда унутдукъ тилибизни, кесибизни да? Не заманда? Эслеген да этмей, къаллай кёп затыбызны тас этдик. Жерибиз а сакълайды тилибизни, адетибизни, тёребизни да жангыдан билирбиз деп. Таула бла бир кадр заманны экранда турады. Не ушакъ жокъ, не жигитле жокъ, жаланда таула. Толгъурланы Саид чабышып жашамазгъа чакъыргъанча кёрюннгенди былайда. Тохтаргъа. Тёгерегибизде ёмюрлюк таулагъа къарагъа, табийгъатны ауазын эшитирге. Сёзле бла, къычырыкъла бла толтурмай жашауубузну, тынгыларгъа кесибизге, табийгъатха да.

«В горах. Она» биз юйреннген кино тюйюлдю. Мында сюжетде не сюймеклик, не бандитлени кёрлюк тюйюлсюз. Драма, трагедия, комедия, триллер, детектив неда бир башха жанрны шартлары болмагъан киногъа адам къалай къарарыкъды? Къарайдыла. Бусагъатда кино бир терен философия трактатха ушаргъа болады. Неда, абстракционистлени суратларындача, бир такъыйкъаны кёргюзтеди. Кино тёрели чекледен эртте чыкъгъанды. Толгъурланы Саидни фильми манга иран эм корей фильмлеге ушагъанча кёрюннгенди, алай толусунлай угъай. Саид кесини жолун излейди. Къысха айтханда, жашауну юсюнден сагъышларын кинокадрлагъа бёлегенди.

Бу фильмде бек сезилген сезим - Ата журтха сюйменклик. Къыз бла жаш (Мусукаланы Фатимат бла Толгъурланы Саид) жер башында биринчи адамлагъа - Адам бла Хауагъа - ушайдыла. Ала ишге ашыкъмайдыла, сабийлерине къарамайдыла, къайгъысыз, къаугъасыз ушакъ этедиле, оюмларын айтадыла, кеслерин табийгъатны сабийлерича жюрютедиле.

Мусукаланы Фатиматны юсюнден энчи айтыргъа сюеме. Аны ролюнда бир ётюрюк атлам жокъду. Жер жерге, кёк кёкге, суу суугъа ушагъанлай, Фатимат жаш къызгъа ушайды. Ол уллу шахардан туугъан жерине къайтханды, мында хауа окъуна анга башха тюрлю кёрюннгени баямды. Бир-бир кадрлада белгили суратчы, перформансны устасы Марина Абрамовичге ушай эди.

Дагъыда Балаланы Саида бла Толгъурланы Тахир да ойнагъандыла фильмде. Кёп артистле жокъ эселе да «В горах. Она» фильмде, хар бири кесини жерин табалгъанды.

Сёзсюз, Толгъурланы Саид бла Мусукаланы Фатимат сейирлик дуэт къурагъандыла. Дагъыда фильмде эсде къалгъан Ботталаны Мурат болгъанды. Ол бир итни хапарын айтады. Ит огъурсуз болгъанды, бир жол ычхыннганды, сабийле къоркъгъандыла, биреу, аны тутуп, киритге этилген къабакъ эшикни башы бла иесини арбазына атама дегенинде, ит ол къабакъ эшикни башында жютю темирлеге чанчылып къалгъанды. Ёлгенди. Бу хапар неге керекди фильмде дерикле болурла. Алай бизни жашауубуз аллай хапарладан къуралады. Тюбешебиз, бирге гыржын ашайбыз, кёргенибизни-эшитгенибизни айтабыз. Ушакъла, ушакъла, ушакъла...

Бусагъатда Толгъурланы Саидни экинчи «В горах. Он» киносу фестивальлагъа къатышады. Фестивальлада болгъан къадарында Интернетге салынырыкъ тюйюлдю. Бу фильм, башында айтылгъаныча, къабарты тилдеди. Биринчиси – малкъар, экинчиси - къабарты, ючюнчюсю уа орус тилде боллукъду. Саид кеси айтханлай, ючюнчюсю альманах боллукъду - талай къысха фильмледен къуралгъан.

Не ачагъа алады фильмлени Саид? Кесини ачасына. Экинчи фильмине жюз бла алтмыш минг сом къоратханды. Москвада бла Санкт-Петербургда кинотеатрлада кёргюзтюлгенден сора, къоратхан ачасы жыйылгъанды. Бусагъатда «В горах. Он» Лондонда да кёргюзтюледи. Киноиндустрияда фильмлени асламысына миллионла кетедиле. Мында уа - мингле. Алай бюгюнлюкде Саидни капеклеге алыннган фильмлерин белгили кинокритикле эм режиссёрла сюзедиле. Фахму! Аны кючю чексизди.

Алайды да, малкъар кинематографда жангы ат барды дерге боллукъбуз - Толгъурланы Саид!

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Фестиваль

Той-оюн, кёрмючле да

Зольск районда «Россейде халкъланы бирлиги» деген фестиваль бардырылгъанды. Бу къууанчлы жумуш муниципалитетде жашагъан тюрлю-тюрлю миллетлени, чыгъармачылыкъ къауумланы эмда хар кимни да бирлешдиргенди.

Фестиваль Залукокоаже элни ара майданында ётгенди. Ары келгенле жырлагъа тынгылагъандыла, тепсеулеге къарагъандыла, миллетлени энчиликлерин ачыкълагъан номерлеге къарагъандыла. Бу байрам къыралыбызны маданият байлыгъын эмда къонакъбайлыкъ тёрелерин туура этгенди.

Майданда миллет арбазла, кёрмючле да къуралгъандыла эмда мастер-классла бардырылгъандыла. Ары келгенлени аш-азыкъ бла сыйлагъандыла, къолдан усталаны ишлери бла да шагъырейлендиргендиле.

Байрам программада миллет оюнла – жип тартыу, скандырбек эм башхалары энчи жерни алгъандыла дерге боллукъду. Алагъа сабийле, таматала да сюйюп къатышхандыла.

Алай бла бу фестиваль шуёхлукъну, бир бирге хурмет этиуню эмда бирликни байрамы болгъанды дерчады.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

УФСИН

Эки жанына да хайырлы болурча

Россейни Аманлыкъчыланы терсликлерине жолукъдуруу федерал службасыны КъМР-де Управлениясыны башчысы Александр Демидов республиканы къурулуш эм жашау журт-коммунал мюлк министрини къуллугъун толтургъан Андрей Журавлёв бла тюбешгенди. Ала ведомстволаны араларында байламлыкъланы кючлеу амалларын сюзгендиле. Ол санда регионну муниципал къуралыуларын къалгъан-къулгъанланы къуярча контейнерле бла жалчытыуну соруларына да къаралгъанды.

Александр Андреевич тутмакъла жарашдыргъан продукция бла шагъырей этгенди эмда къырал келишимледе белгиленнген ишле къалай толтурулгъанларыны юсюнден айтханды. «Къырал заказланы толтургъанда, тутулуп турганла айлыкъ аладыла, алай бла борчларын тёлерге онглары болады»,- дегенди ол.

Андрей Журавлёв а школланы мебель бла жалчытыуда бирге ишлерча онгла болгъанларын билдиргенди. Дагъыда кир-кипчик жыйылгъан контейнерле чыгъарыргъа боллукъладырын да айтханды. Жылгъа орта эсеп бла 600 контейнер керек болады, деп эсгертгенди.

Бюгюнлюкде 1-чи номерли колония Урван районну муниципал учреждениялары бла келишимле этип, алагъа 80 контейнер хазырлагъанларын айтырчады.

Жууапсызлыкъ

Къууанчха келгенлерин унутуп, къоркъуулу эришиуле къурагъандыла

Той жыйында керексиз жигитлик этгенлеге 39 административ тазир салыннганды, эки машина иелеринден сыйырылып, энчи жерге жетдирилгендиле.

Май районда юй къурагъан жаш адамла бла аланы къууанчларына келген къонакъла башхаланы жашауларына бла саулукъларына къоркъуу салгъандыла. Тойчула, Майский-Ново-Ивановское жолда бара, жорукълагъа бузукълукъла этгендиле: алларына келген машиналаны жолларына чыкъгъандыла, бир бирлери бла иш этип къагъышхандыла.

Къырал автоинспекторла бузукъчуланы тохташдыргъандыла. Ала Урван райондан жаш адамладыла. Аладан жетиси административ бузукълукъла этгенлери ючюн жууапха тартылгъандыла. Аланы араларында, машинаны жюрютюрге эркинликлери сыйырылгъанына да къарамай, руль артына олтургъанла, алгъын салыннган тазирлени тёлемегенле да бар эдиле.

Тойгъа келгенлерин унутуп, къоркъуулу эришиуле къурагъанланы полицияны бёлюмюне чакъырып, жолда жюрюню жорукъларын эмда аланы бузууну ахыры аман бла бошалыргъа боллугъун эсгертгендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Учунуулукъ

«Балны тазалыгъын сакъларгъа итинеме»

Ностуланы Музжигитни жашы Руслан кёп жылланы Аушигер ГЭС-де урунады. Алай солуу кюнлеринде, кесине жубанч иш излей, туугъан элинде, Огъары Малкъарда, бал батманла тутаргъа тохташханды. Аз заманны ичинде окъуна аны балыны тазалыгъын кёпле билип, сюйюп аладыла.

- Бал батманла тутуп 2021 жылдан башлагъанма. Бу иш бла кюреширге эрттеден да акъыл этген эдим. Аппам: «Ол бек сыйлы жумушду», - деучю эди. Аны сёзлери эсимде къалгъаны ючюн окъуна болур эди итинмеклигим. Сейир кёрюннгенликге, тёзюмлюкню излеген къыйын жумушду, - дейди ол ушагъыбызда.

Бал чибинлени тюрлюлери кёпдюле. Руслан а бек алгъа карника къауум бла башлагъанын айтады. Андан арысында, бал батманла тутханланы кёбюсюча, бакфаст тюрлюлери бла да таныш болгъанды. Алай бла, шагъырейлене баргъанда, кюл бетли тау кавказ бал чибин деген тюрлюсюн жаратханды. Ала уа жаланда эм узун бурунлары болгъанлары бла угъай, мамыр жоллары бла да белгилидиле. Кеслери да Кавказны тийресинде эрттеден бери турадыла, ол себепден мында хауагъа тюзелипдиле, туманнга, суукъ кюннге да къарамай, ишлерин бардырадыла. Кюнню халы къаллай болгъанын кёре, балны саны да аллай бир болады.

- Алгъа Адыгэяда белгили бал батманчыдан эки бал чибин юйюр сатып алгъан эдим. Андан арысында уа кесим юйюрлендирирге юйреннгенме. Кюл бетли тау бал чибинлени кёбейтир мурат бла аланы тишилерин Сочи шахарда сатып алыргъа тюзелгенме, - дейди Руслан.

Бал батманчыны баш къайгъысы чибинлени тюрлю-тюрлю аурууладан сакъларгъа кереклисиди, аны айтханына кёре. «Аланы ауруулары кёп тюрлюдюле, алай бек къайгъылысы уа клещ вароа дегениди. Бу аруруну къоруулагъа химия препаратла, таза дарманла (къозу къулакъдан дегенча) да хайырлыдыла»,- деп къошады уста.

Ол айтханыча, бал батманла бла кюрешгенле кеслерин бал чибинледен сакъларгъа керекдиле. Аланы хар къапханлары адамны ичинде уулары жыйылып туруп, аллергияны къозгъаргъа боллукъду.

«Балны бал тузча болгъаны кёпле сунгганча аманмыды», - деп сормай болмайма. «Тюйюлдю, - деп жууаплайды Руслан. - Балны игилей сакълар муратда химия затла бла кюрешмейме - хар заманда таза табигъат амалланы хайырланама. Мындан арысында да балны тазалыгъын сакъларгъа итинирикме. Ол заманда аны ким да сюйюп аллыкъды», - дейди Руслан.

ГЕРГЪОКЪЛАНЫ Фатима.

Къошумчулукъ

Аскерчилени излемлерин толтура

Огъары Малкъарны 2-чи номерли мектебини босагъасындан киргенлей, мында тазалыкъ ючюн жууаплы болгъан Газайланы Мадина энчи аскер операциягъа къатышхан аскерчилерибизге аула эте тургъанын кёребиз. Дерследен бош заманларында сабийле да бу иш бла кюрешире бек сюедиле. Мында къалауур болуп ишлеген Табакъсойланы Марина жашы ол уруш баргъан жерде болгъаны себепли сабийле бла бирге ауланы эшиуге тири къатышханлай турады.

«Биринчилени атламлары» бириигуге тири къатышхан 6-чы-9-чу классланы окъуучулары да аскерчилени излемлерине кёре кёп зат жыйгъандыла, аланы юслерине кеслери, аналары да эшген чындайланы къошхандыла.

Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Газайланы Мадина.

Футбол

Топну устасын хурметлеу

Белгили совет футболчу, СССР-ни спортуну устасы Александр Апшевни хурметине Нальчикни Сабий стадионунда футболдан тёрели эришиу ётгенди. Быйыл хорлам ючюн 2012 жылда туугъан спортчула кюрешгендиле.

Эришиую къууанчлы халда ачылыуунда алгъышлау сёзлерин Нальчикни жер-жерли самоуправление советини башчысы, «Спартак-Нальчик» профессионал футбол клубну генеральный директору Александр Заруцкий, Къабарты-Малкъарны физкультурасыны бла спортуну сыйлы къуллукъчусу Александр Апшевни атын жюрютген спорт школну директоруну къуллугъун толтургъан Олег Киримов айтхандыла.

Эсеплеге кёре эм ахшы «Нальчик» къауум ойнагъанды. Экинчи жерге – А. Апшев атлы спорт школну къауууму, ючюнчюге уа Басханны «Форварды» чыкъгъандыла. Андан тышында, Алихан Кодзоков («Форвард» Басхан) - эм иги вратарь, Тёппеланы Даниял («Спартак-Нальчик») – эм иги къоруулаучу, Асанланы Тамирлан (А. Апшев атлы спорт школ) – эм иги жарым къоруулаучу, Созайланы Айдар (А. Апшев атлы спорт школ) – эм иги чабыуул этиучю, Ислам Урусов («Нальчик») – эм иги бомбардир, Мухамед Альборов («Нальчик») – эм иги футболчу, Хачим Машуков («Нальчик») – эм иги тренер, Артемий Сидоров а эм иги арбитр деген атлагъа тийишли болгъандыла.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Билдириу

Тынгылы ремонтха кезиуюнде тёлерча

Хурметли жамауат!

Тынгылы ремонт ючюн ачханы сиз квитанциясыз онлайн амал бла Тынгылы ремонтну фондуну kapremontkbr.ru сайтында, банкланы мобиль къошакъларында, ЖКХ-ны Къырал информация системасыны (ГИС-ни) неда «Госуслуги Дом» приложенияны юслери бла тёлерге боллугъугъузну эсигизге салабыз.

Офлайн амал бла уа Россейни Почтасыны бёлюмлеринде эмда расчёт араланы кассаларында да тёлер онг барды.

Андан сора да, квитанцияда мухур салыннган кюнге бла ачханы тёлеген кюнюгюз къалай жазылгъанына къарамай къоймагъыз.

Толуракъ хапар билирге сюе эсегиз, бу телефон номерлеге сёлешигиз: **8-967-425-15-16; MAX-да 8 967 425-15-16** неда **regoperator.07@mail.ru** электрон почтаны ачып къарагъыз.

КъМР-ни Цифралы айныу, связь эмда асламлы коммуникацияла министерствосуну, «КБР-Медиа» ГКУ-ну, «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны, КъМР-ни Журналистлерини союзуну, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Советская молодёжь», «Горянка» газетлени, «Литературная Кабардино-Балкария», «Ошхамахо», «Минги-Тау», «Солнышко», «Нур», «Нюр» журналланы редакцияларыны, «КБР-инфо» информация агентствону, «Эльбрус» китап басманы коллективлери «КБР-Медиа» ГКУ-ну мюлкюне башчылыкъ этген **НАГОЕВ Анатолий Адамовичге** анасы **НАГОЕВА Марал Гумаровна** ёлгенине бушуу этгенлерин билдирип, къайгъы сёз бередиле.

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш ред. орунбасары), ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш ред. орунбасары) КЕТЕНЧИЛАНЫ Зульфия (жууаплы секретарь), МУСУКАЛАНЫ Сакинат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМЛАНЫ Зухура, УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйы – **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары – **42-38-21**, **40-04-82**, жууаплы секретарь – **40-28-97**, секретариат – **40-93-62,** корректорла, специалистле – **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – **42-24-02,** экономика – **42-66-73**, культура – **42-66-76,** социал ишле – **42-75-82**, курортла, туризм эм спорт – **40-39-93,** окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – **42-37-94,** сурат алыучу – **40-59-18,** энчи корреспондент – **42-68-72,** операторла – **42-66-85.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла. Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.

Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газет ыйыкъгъа юч кере чыгъады – **геуюрге, орта, шабат** кюнледе. Багъасы 13 сомду.

Газетни басмагъа “КъМР-Медиа” ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет “Издательство “Южный регион” ООО-ну типографиясында басманланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федерал Управлениясы жууаплыды. Телефон: **76-01-21**

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Улбашланы Мурат – дежурный редактор; Ахматланы Люаза (1-чи бет), Бийчеккуланы Жаннета (2-чи бетле), Геляланы Валентина (3-чю бет), Баллиланы Феруза (4-чю бет) – корректорла.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5.

Электрон почта: elbor_50@mail.ru